

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 32

ANDRA KAMMAREN

1963

8—13 november

Debatter m. m.

Fredagen den 8 november

	Sid.
Svar på fråga av herr Carlsson i Stockholm ang. begärd utredning rörande tilläggs pensionssystemet	3

Tisdagen den 12 november

Svar på interpellation av herr Svensson i Ljungskile ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv	6
Interpellationer av:	
herr Rimmerfors ang. systembolagens spritdistribution genom statens järnvägar	12
herr Börjesson i Falköping ang. försäljningen av obeskattade sprit- och tobaksvaror på fartyg som trafikerar Kattegatt	13
herr Martinsson ang. förfarandet vid bärgning av militära fordon.	14

Onsdagen den 13 november

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering	16
Pension till vissa reservtelegrafexpeditörer	22
Viss ersättning till förre gruvarbetaren O. A. Wiitavaara	23
Skatteutjämning mellan landstingen	26
Rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål	28
Bevakande av samernas intressen vid vattenuthyggnad i Norge	30
Rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen	31
Interpellationer av:	
herr von Friesen ang. de nya avdelningarna i parodontologi vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö	32

	Sid.
herr Gustavsson i Alvesta ang. verkställda undersökningar av arbetskraftsbehovet i skogsbruket.....	33

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 13 november

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 156, ang. ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering.....	16
— nr 157, om pension till vissa reservtelegrafexpeditörer.....	22
— nr 158, om viss ersättning till förre gruvarbetaren O. A. Wiitavaara	23
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 52, ang. skatteutjämning mellan landstingen.....	26
— nr 54, ang. rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts Stiftelsen Petroleumbranschens Beredskapsfond	28
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 60, om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga.....	28
— nr 61, ang. tidpunkten för firande av Marie bebådelsedag.....	28
— nr 62, ang. vissa spörsmål sammanhängande med överskottsmedel å folkpensioner för patienter å mentalsjukhus.....	28
— nr 63, om åtgärder i syfte att stärka skyddet för blivande mödrar	28
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 31, ang. vissa anspråk enligt vattenlagen.....	28
— nr 32, om viss ändring av tomträttsinstitutet i syfte att främja en effektiv kommunal markpolitik, m. m.....	28
— nr 33, om rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål.....	28
— nr 34, om bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge.....	30
— nr 36, ang. rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen....	31

Fredagen den 8 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 31 nästlidne oktober.

§ 2

Svar på fråga ang. begärd utredning rörande tilläggs pensionssystemet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Stockholm har tillställt mig följande fråga: »Kan den av riksdagen begärda utredningen av tilläggs pensionssystemets samhällsekonomiska verkningar, fondbildningens omfattning och fondförvaltningens framtida utformning förväntas bli snart tillsatt?»

Samtidigt som riksdagen i våras biföll propositionen med förslag till lag angående procentsatsen för uttag av avgift under åren 1965—1969 till försäkringen för tilläggs pension beslöt riksdagen att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad andra lagutskottet anfört i fråga om behovet av utredning av tilläggs pensionssystemets verkningar. Utskottet anförde i sitt utlåtande nr 57, att det skulle vara värdefullt om de samhällsekonomiska verkningarna i olika avseenden av pensionssystemet blev föremål för utredning. En sådan utredning, som torde ha förutsatts vid pensionssystemets införande, borde också behandla frågor om fondbildningens inverkan på näringslivet, fondbildningens omfattning och fondförvaltningens framtida utformning.

Undersökningar om tilläggs pensioneringens verkningar ingår som ett naturligt led i de vidare undersökningar om

de samhällsekonomiska utvecklingstendenserna på längre sikt som redan pågår eller förberedes under medverkan av det ekonomiska planeringsrådet och det därtill knutna utredningsrådet. Därvid kommer även allmänna pensionsfondens verkningar på bl. a. näringslivets kapitalförsörjning att närmare klarläggas. Det av riksdagen begärda utredningsmaterialet kommer sålunda att redovisas i sitt sammanhang med de allmänna övervägandena om den svenska ekonomiens utveckling på längre sikt.

Frågan om fondförvaltningens framtida utformning, varmed i första hand torde avses utlåningsformerna, bör övervägas när ytterligare erfarenhet av nuvarande ordning föreligger.

Vidare anförde:

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min fråga.

Jag tror knappast att riksdagens mening var någon annan än att det skulle göras en speciell utredning i denna fråga. Om hela detta frågekomplex överlämnas till det ekonomiska planeringsrådet och det därtill knutna utredningsrådet, är jag rädd för att det kommer att dröja alltför länge innan man får de problem analyserade, vilka riksdagen önskat få utredda.

I andra lagutskottets utlåtande, som riksdagen enhälligt anslöt sig till heter det: »En sådan utredning, som torde ha förutsatts vid pensionssystemets införande, bör också behandla frågor om fondbildningens inverkan på näringslivet, fondbildningens omfattning och fondförvaltningens framtida utform-

Svar på fråga ang. begärd utredning rörande tilläggs pensionssystemet

ning.» »Det skulle enligt utskottets mening vara värdefullt, om de samhälls-ekonomiska verkningarna i olika avseenden av pensionssystemet blev föremål för utredning.»

Om det nu blir så att dessa frågor hänvisas till ett redan befintligt planerings- och utredningsråd — vilket i och för sig naturligtvis icke kan vara felaktigt — tror i varje fall jag att det kommer att dröja så länge innan man får fram det önskade materialet, att såväl näringslivet som arbetsmarknadens parter, som är mycket intresserade av dessa frågor, kommer att bli oroliga över den tidsförskjutning som uppkommer.

Dessa pensionsfonder växer oerhört snabbt. De är i dag uppe i över fyra miljarder kronor och växer med lavinartad fart. Det är klart att de får mycket stor betydelse för kapitalmarknaden och hela samhällslivet. Det är naturligtvis då värdefullt om man kan rycka loss spörsmålen kring dessa pensionsfonder ur de andra stora samhällsfrågor, vilka vilar på det ekonomiska planeringsrådet, så att man fick denna analys så att säga vid sidan om.

Vad gäller fondförvaltningens framtida utformning har jag närmast tolkat riksdagsbeslutet så att det syftade på fondförvaltningens kansli och på sammanbindningen av de tre fonderna till praktiskt taget en enhet och att man i stället borde överväga möjligheterna att dela upp organisationen, så att man fick konkurrens på utlåningssidan fonderna emellan. Jag har haft den uppfattningen att det närmast var detta som riksdagen åsyftade. Men riksdagen åsyftade naturligtvis också de ändamål vartill den utlåning som det nu är fråga om skall gå.

Jag skulle därför vilja hemställa till statsrådet att överväga, om det ändå inte vore riktigare att denna utredning, som riksdagen har begärt i skrivelse till Kungl. Maj:t, verkställdes av en särskild utredning med parlamentarisk sammansättning — gärna med anlitande av ut-

redningsrådets resurser när det gäller detaljuppgifter.

Jag tackar ännu en gång för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag noterar att herr Carlsson i Stockholm här själv underströk att det i och för sig inte kunde anses felaktigt att planeringsrådet får tillfälle att genomlysna de problem som herr Carlsson berört i sin fråga till mig.

Jag kan vara överens med herr Carlsson om att tilläggs pensioneringen har en stor och växande betydelse för hela vår samhällsekonomi. Undersökningar av de samhälls ekonomiska utvecklingstendenserna på längre sikt i vårt land är helt enkelt inte möjliga att göra utan att hänsyn tas till tilläggs pensioneringens verkningar. Å andra sidan kan inte tilläggs pensioneringens samhälls ekonomiska verkningar bedömas isolerade. Det måste vara en stor fördel att denna fråga tas upp i sitt rätta sammanhang, d. v. s. i samband med klarläggandet av de förutsättningar man har att utgå från vid bedömningen av de samhälls ekonomiska utvecklingstendenserna på längre sikt. Först därigenom tror jag att riksdagens önskemål om att få den samhälls ekonomiska sidan av tilläggs pensioneringen belyst blir tillgodosett på ett riktigt sätt.

Herr Carlsson var ängslig för att dessa undersökningar skulle dra ut på tiden. Jag tror tvärtom att planeringsrådet är en institution, som har möjligheter att utan någon särskilt lång tidsutdräkt gripa sig an med just denna uppgift. Därigenom bör herr Carlssons önskemål också på den punkten kunna bli tillgodosett.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Om jag får ta fasta på statsrådets ord om att ingen tidsförskjutning uppkommer, när det ekonomiska planeringsrådet tar hand om dessa undersökningar, så har jag därvid-

Svar på fråga ang. begärd utredning rörande tilläggs pensionssystemet

lag ingen erinran att göra. Men det var bland annat den saken som jag var ängslig för.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 969.

§ 4

Föredrogs den av herr *Dickson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående åtgärder mot utförelse till andra länder av skadliga filmer och tryckalster.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Gustavsson* i Alvesta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående statligt kreditstöd vid förvärv av från jordbruksfastighet avstyckad bostadsfastighet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 52, i anledning av väckta motioner angående skatteutjämning mellan landstingen, och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts Stiftelsen Petroleumbranschens Beredskapsfond;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckta motioner

om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga,

nr 61, i anledning av väckt motion angående tidpunkten för firande av Marie bebådelsedag,

nr 62, i anledning av väckt motion angående vissa spörsmål sammanhängande med överskottsmedel å folkpensioner för patienter å mentalsjukhus, och

nr 63, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att stärka skyddet för blivande mödrar; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av motioner angående vissa anspråk enligt vattenlagen,

nr 32, i anledning av motioner om viss ändring av tomträttsinstitutet i syfte att främja en effektiv kommunal markpolitik, m. m.,

nr 33, i anledning av motioner om rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål,

nr 34, i anledning av motioner om bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge, och

nr 36, i anledning av motioner angående rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen.

§ 7

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 188, angående godkännande för Sveriges del av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m., och

nr 197, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 184, angående markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, motionen nr 970, av herr *Johansson* i Södertälje; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 191, angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m. m., motionen

nr 971, av herr *Nilsson* i Östersund m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 14.10.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 12 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande november.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Bengtsson i Varberg, som vid kammarens sammanträde den 16 nästlidne oktober beviljats ledighet tills vidare från riksdagsgöromålen, samt herr Engkvist, som vid nämnda sammanträde med läkarintyg styrkt sig från och med den 14 oktober tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 3

Svar på interpellation ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile har frågat, om det är min avsikt

att — om remissbehandlingen av Svalövsutredningens betänkande angående ekonomiska och organisatoriska frågor rörande Sveriges utsädesförening ger stöd härför — framlägga huvudprinciperna i betänkandet för godkännande av 1964 års riksdag.

Svalövsutredningen tillkallades den 30 juni 1960. Den har enligt direktiven haft till uppgift att utreda de ekonomiska och organisatoriskt-tekniska spörsmål, som kunde väntas uppkomma vid Sveriges utsädesförening i samband med ett eventuellt införande av ett nytt system för stöd åt växtförädlingen, samt frågor som hängde samman härmed. Utredningen skulle, efter undersökning av i vad mån införandet av det nya stödsystemet påverkade föreningens förhållande till Allmänna svenska utsädesaktiebolaget, framlägga de staten berörande förslag vartill utredningen måtte föranleda. Det i direktiven åsyftade nya systemet för statens stöd åt växtförädlingen — växtförädlingsavgiften — infördes genom beslut av 1961 års riksdag med verkan från den 1 juli 1961.

Det i interpellationen åsyftade betänkandet, som omfattar inemot 600 sidor,

Svar på interpellation ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv

avlämnades den 25 oktober i år. Betänkandet innehåller bland annat, förutom detaljerade förslag rörande administrativa och kamerala förhållanden vid utsädesföreningen, förslag till en genomgripande omorganisation av föreningen. Vidare föreslår utredningen att föreningens förädlingsverksamhet utsträcks till köksväxter samt behandlar frågan om att i föreningen infoga de uppgifter som nu ankommer på institutet för växtförädling av frukt och bär i Balsgård. Härutöver förordas i betänkandet en radikal omläggning av hittillsvarande system för marknadsföring av utsädesföreningens sortmaterial. Omläggningen skulle medföra betydande investeringskostnader för föreningen. Förslagen förutsätter i flera stycken en omfattande medverkan från organisationer och enskilda företag.

Såsom framgår av det anförda har i betänkandet upptagits till behandling en rad spörsmål utöver dem som angetts i direktiven för utredningen. Därjämte saknas klarläggande uppgifter om intresse verkligen föreligger för medverkan från organisationer och enskilda företag i den omfattning som utredningen tänkt sig. Jag har därför ansett att en eventuell remissbehandling av betänkandet eller delar därav bör föregås av en tämligen ingående granskning inom jordbruksdepartementet. Denna granskning kommer givetvis att medföra viss tidsutdräkt.

Jag delar herr Svenssons uppfattning att det är angeläget att beslut snart kan fattas i de aktuella frågor som rör verksamheten vid Sveriges utsädesförening. Mot bakgrunden av det anförda kan jag dock ej nu ange när det blir möjligt att ta slutlig ställning till de i betänkandet framlagda förslagen.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Svenssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på interpellationen. Statsrådet säger att det betänkande som jag har berört kommer att underkastas en ingående granskning i jordbruksdepartementet och att detta givetvis kommer att medföra en viss tidsutdräkt. Därav kan jag väl anse mig ha fått det svaret på min fråga, att något förslag beträffande huvudprinciperna i betänkandet inte kommer till 1964 års riksdag.

Statsrådet säger vidare att det saknas klarläggande uppgifter om intresset för en sådan medverkan som betänkandet har förutsatt från organisationer och enskilda. Det förefaller mig som om den saken väl skulle kunna bli klarlagd genom ett remissförfarande. Även i övrigt tror jag nog att den här saken blivit så uppmärksammat, att intresserade parter kommer att låta höra av sig.

Det torde framgå av motiveringen för min interpellation, att det som jag var orolig för i själva verket var samma sak som herr Carbell tog upp i kammaren i en interpellation den 17 maj, där han frågade: »Har statsrådet, mot bakgrund av att ett eventuellt nytt och långfristigt avtalssystem på här nämnt område berör praktiskt och principiellt betydelsefulla frågor, för avsikt att låta riksdagen på förhand få ta ställning till den huvudsakliga utformningen av ett sådant långfristigt system?»

Herr Carbell fick svar på frågan den 30 maj. Det sista som statsrådet yttrade i meningsskiftet var följande ord: »Men jag kan i varje fall inte göra någon utfästelse till interpellanten om hur avtalet skall behandlas förrän jag sett innehållet.» Jag förmodar att statsrådet nu har sett innehållet i detta förslag. I varje fall meddelar ju utredaren att han har sett det, och det är enligt hans meddelande i betänkandet fråga om ett tioårigt avtal mellan Sveriges utsädes-

Svar på interpellation ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv

förening och Svalövs försäljningsaktiebolag. Det skulle gälla fram till 1973.

Det var som jag nämnde precis samma problematik som ligger bakom den fråga jag ställt. Jag ber att få läsa några ord ur min interpellation: »Skulle de nuvarande förhållandena fortsätta även efter det att en lagstiftning med rättsligt skydd för växtförädlingsalster införts här i landet — vilket kan antagas ske om cirka två år — kommer den redan nu orimliga ställning inom utsädeshandeln, som Allmänna svenska utsädesbolaget har, att bli på ett för alla konkurrerande företag synnerligen allvarligt sätt monopoliserad för lång tid framåt. Enligt ett mellan föreningen och nyssnämnda bolag, trots pågående utredningsarbete, nyligen träffat men av Kungl. Maj:t ännu inte godkänt avtal skulle bolagets monopolistiska ställning i första hand sträcka sig fram till den 1 oktober 1973.»

Om jag har fattat saken rätt, pågår nu en utredning om Sveriges anslutning till en internationell konvention om upphovsmannaskydd för växtförädlingsprodukter. Ett långsiktigt avtal av den typ som jag tror att det nu är fråga om mellan utsädesföreningen och försäljningsbolaget skulle, om under avtalets löptid ett sådant upphovsmannaskydd infördes, komma att förändras till sitt reella innehåll. Utsädesbolaget skulle få en mycket starkare monopolistisk ställning än före införandet av ett sådant skydd för upphovsmannarätten. Det är ju detta som vi är bekymrade för. Man sluter först ett långsiktigt avtal, och sedan inför man ett skydd för upphovsmannarätten som gör detta avtal i långt högre grad monopolistiskt än vad det annars skulle vara. Detta skulle vara ogynnsamt inte bara för lantbrukarna utan för alla parter, möjligen med undantag av utsädesbolaget. Frågan om önskvärdheten av en livligare konkurrens mellan olika utsädesföretag blir också aktuell. Det gäller som sagt alla

parter, även konsumenterna. Om denna sak säger interpellationssvaret inte någonting. Om inte en av de frågor jag formulerade hade stött emot den gamla § 90, så hade kanske statsrådet inte missförstått den problematik som ligger bakom.

Jag vill emellertid för att göra en lång historia kort ställa en fråga till statsrådet. Jag kan inte tänka mig annat än att statsrådet har haft anledning att fundera över dessa problem och att han därför har sin ståndpunkt klar. Anser statsrådet, att ett nytt avtal mellan utsädesföreningen och försäljningsbolaget till sin giltighet bör begränsas så, att riksdagen har möjlighet att i ett sammanhang bedöma problemets olika sidor, om och när en ny lagstiftning om skydd för upphovsmannarätten träder i kraft på växtförädlingens område?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Om jag först får hålla mig till herr Svenssons i Ljungskile interpellation, vill jag säga att det alltid blir besvärligt att ta ställning till ett utredningsförslag, som kommer så sent som detta förslag gjort. För att det skall bli möjligt att remissbehandla ett ärende och bereda det i departementet bör det helst ha kommit in den 1 juni. Det är så att säga den allmänna regeln. Man kan naturligtvis i pressande fall göra undantag från den, om inte problemen är alltför stora.

Detta betänkande på 600 sidor kom den 25 oktober till departementet. På fem dagar hann herr Svensson bilda sig en uppfattning om betänkandet. Det verkar nästan som om herr Svensson fann det mycket angeläget att jag skulle göra uttalanden om betänkandet, innan jag över huvud taget har haft möjlighet att i detalj orientera mig om förslaget. Jag vill erinra om att det kommit vid en tidpunkt då vi är mitt uppe i budgetarbetet och tillräcklig tid därför inte

Svar på interpellation ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv

kan anslås till att penetrera en fråga av detta slag.

I sitt inlägg har herr Svensson väsentligen tagit upp en annan fråga. Även av den framgår det att han har den föreställningen, att riksdagen flera gånger har uttalat sitt missnöje med den ordning som gäller i Svalöv, alltså avtalsförhållandet mellan utsädesföreningen och utsädesbolaget. Om vi går långt tillbaka i tiden finner vi att vissa kritiska erinringar framkom 1907. Frågan var även uppe 1913. På 1930- och 1950-talet förekom utredningar som kom till det resultatet, att de förhållanden som rådde i Svalöv väsentligen var tillfredsställande. Riksdagen har således inte gjort något uttalande om nödvändigheten av att förändra förhållandet mellan utsädesföreningen och utsädesbolaget.

Som jag framhållit i mitt interpellationssvar siktade aldrig det utredningsuppdrag, som av min företrädare gavs till en utredningsman 1960, till att åstadkomma någon förändring i det förhållandet. När den frågan emellertid tagits upp rör det sig om mycket vittgående ändringar. Jag kan antyda att det enligt det ena alternativet ifrågasättes en investering på ungefär 3 miljoner kronor i utsädesföreningen för anläggning av bl. a. nya rensrier och lagerlokaler. Även det andra alternativet förutsätter, såvitt jag förstår, betydande investeringar.

Det är således fråga om helt nya aspekter. Önskemål om så vittgående ändringar har åtminstone inte i modern tid uttalats i riksdagen och har inte heller kommit till uttryck i departementschefens direktiv. Jag är därför inte utan vidare beredd att ta ställning till detta helt nya problem.

När utredningsuppdraget gavs var det oklart om vi skulle få genomförd den växtförädlingsavgift som vi nu har. Jag tror det var ett lyckligt drag att införa den, eftersom den ger möjlighet för både utsädesföreningen och för växtför-

ädlingsanstalter som Weibullsholm att arbeta med betydligt större resurser än förut. Man kan säga att det är de svenska jordbrukarnas bidrag till att stärka växtförädlingen. Bidraget ges nämligen i form av ett tillägg på den sålda varan — en prishöjning som jordbrukarna får finna sig i. Vad man syftade till när utredningen tillsattes var att utredningen skulle bedöma förutsättningarna för växtförädlingen i den situationen.

Senare har frågan om huruvida vi skall ansluta oss till en internationell konvention aktualiserats. Vi har som herr Svensson nämnde tillsatt en utredning — växtförädlingskyddsutredningen — som arbetar med frågan om hur man skall kunna säkra upphovsmanrätten till nya sorter och stammar. Den utredningen har inte arbetat under så lång tid ännu, varför jag tror det är mycket djärvt att säga, att vi inom två år skall ha kommit i det läget att vi kan ansluta oss till konventionen. Vi vet ännu inte ens om vi bör göra det. Vi har möjlighet att ansluta oss.

Detta är emellertid en ny problemställning som dyker upp, och jag är inte säker på att förekomsten av en utredning om dessa frågor i och för sig behöver hindra att avtal träffas för utsädesföreningen. Jag kan däremot medge, att det kan bli fråga om för hur lång tid det avtalet skall bli gällande. Det har vi all anledning att fundera på i kanslihuset.

Jag vill gärna, inte minst med anledning av pressuppgifter i frågan, säga att vi har allt intresse av att vinnlägga oss om att denna fråga blir grundligt penetrerad i departementet. Jag har inte lust att göra någon kupp i detta sammanhang utan anser att frågan liksom andra frågor bör handläggas med omsorg. Vi skall sikta till att åstadkomma en så bra lösning som möjligt.

Med det sagda tror jag mig ha besvarat den fråga, som herr Svensson i Ljungskile ställde i slutet av sitt anfö-

Svar på interpellation ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv

rande och som jag beklagligtvis inte haft tillfälle att få del av i förväg.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag vill naturligtvis inte diskutera med statsrådet om arbetsförhållandena i departementet och inte heller om denna utrednings detaljer. Statsrådet säger att jag har varit färdig att ta ställning till denna utredning på fem dagar. Jag vill erinra om min fråga i interpellationen: »Är det herr statsrådets avsikt att om den förutsatta remissbehandlingen av det föreliggande betänkandet ger stöd därför framlägga huvudprinciperna i detsamma för godkännande av 1964 års riksdag?» Innebär det att jag tagit ståndpunkt till alla detaljer i utredningen? Så duktig är jag inte.

Jag föreställer mig emellertid att i de flesta fall går det till så, att man låter ett betänkande gå på remiss, och sedan arbetar man med hela materialet i departementet, innan man tar slutlig ställning. Emellertid har jag ingen anledning att lägga mig i statsrådets arbetsförhållanden — jag har inte heller några förutsättningar att göra det — utan vad jag i detta sammanhang är särskilt intresserad av är, som jag nämnde i mitt första anförande, den problematik som kan uppkomma ifall ett upphovsmannaskydd får spela samman med ett långsiktigt avtal mellan utsädesföreningen och försäljningsbolaget. Det har sagts mig att detta kanske kan bli aktuellt om två år. Det vet man naturligtvis inte säkert, och det har naturligtvis inte med principfrågan att göra.

Vad jag frågar är ju, om statsrådet anser att man bör begränsa ett avtals giltighetstid på sådant sätt, att riksdagen har frihet att pröva frågans alla aspekter, om och när ett förslag om upphovsmannaskydd genomföres. Jag fick inget svar på den frågan i annan mån än att statsrådet medgav att det är en fråga som kan vara värd att tänka

på. Det tror jag också att den är. Jag tycker inte det skulle vara svårt för statsrådet att svara i princip på den frågan och ge ett besked som innebär att man inte skall binda sig på ett sådant sätt, att det blir ett sådant samspel som jag här nämnt. När en lag om upphovsmannaskydd trätt i kraft och kanske också principfrågan i denna nya utredning remissbehandlats eller på ett eller annat sätt aktualiserats i departementet med större eller mindre ändringar i utredningens förslag, så bör inte riksdagen vara bunden av ett tioårigt avtal mellan utsädesföreningen och utsädesbolaget.

Att riksdagen skulle vara bunden på detta sätt anser jag och många med mig orimligt. Jag hoppas att statsrådet vill lugna oss på den punkten.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill erinra om att de avtal som hittills gällt haft olika utformning från tid till annan. Det har förekommit avtal på tio år och på kortare tid men också avtal som gällt tills vidare med viss uppsägningstid på ett eller två år. Det finns alltså många modeller att överväga. Jag är inte beredd att i dag säga vilken avtalstid som kan vara skälig för ett nytt avtal mellan utsädesföreningen och bolaget.

Vad som satts i fråga i detta betänkande är så vittgående och det innehåller så många nya tankar, att jag inte kan efter fem dagar säga om det i detta betänkande över huvud taget finns någonting som vi är beredda att föreslå riksdagen. En sådan sak som att det krävs investeringar på 3 miljoner kronor fordrar ingående överväganden. Om jag får 3 miljoner kronor att satsa på växtförädling, så är frågan om de skall användas till nya renserier och lagerlokaler parallellt med dem som finns på samma plats eller om de skall användas till växtförädlingens bästa på

Svar på interpellation ang. huvudprinciperna för verksamheten vid Sveriges utsädesförening i Svalöv

annat sätt. Det är en fråga som man får ta ställning till, innan man kan ge besked om att förslaget över huvud taget skall remitteras. Innan vi gör det bör vi också ha klart för oss att man har underlag för att realisera så vittgående planer som ryms i betänkandet. Jag har inte efter endast fem dagar kunnat ta ståndpunkt härtill, men det har tydligen herr Svensson kunnat.

Jag vill erinra om att beträffande upphovsmannarätten — som är under utredning — är det en svaghet att den internationella regleringen inte omfattar gamla sorter utan endast gäller nya produkter som föres ut på marknaden från den dag då vi eventuellt ansluter oss till konventionen. Vi måste därför överväga om vi inte skall försöka finna en form för att kunna ha kvar systemet med växtförädlingsavgift parallellt med det nya systemet. I annat fall förlorar vi mycket pengar för växtförädlingen. Man måste alltså överväga, om dessa båda system kan förenas. Man kan därför i dag inte våga ha en bestämd mening om vilken lösning på den punkten vi slutligen kan komma till.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet fortsätter att diskutera detta betänkandes svagheter och säger att han inte vet om det finns någonting i det som är användbart.

Nå, men låt oss nu hypotetiskt säga, att det inte finns någonting där som är användbart — detta är alltså en hypotes. Men då finns ju i alla fall förslaget om ett tioårigt avtal mellan Sveriges utsädesförening och försäljningsaktiebolaget. Statsrådet vill väl inte förneka att detta finns, och dessutom finns väl kommittén som skall utreda Sveriges anslutning till en internationell konvention om upphovsmannarätt. Därmed finns problematiken vare sig detta betänkande existerar i sinnevärlden eller

inte. De andra två sakerna är tillräckliga för att konstituera den problematik som det här gäller.

Jag ber, herr talman, att få anteckna till andra kammarens protokoll, att varken den 30 maj eller den 12 november har statsrådet velat ge riksdagen någon upplysning om sin inställning just till denna problematik.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! När vi i våras diskuterade saken förelåg inte något avtalsförslag, utan det pågick förhandlingar därom. Det är väl, herr Svensson, orimligt att begära, att jag då skulle ha varit på det klara med vad jag skulle göra när ett avtalsförslag framlades.

Herr Svensson i Ljungskile har i sin interpellation frågat om någonting helt annat. Sedan har han visserligen i diskussionen knutit an till frågan om avtalsförslaget, men jag är inte för dagen beredd att svara herr Svensson något annat än att jag sannerligen inte tänker välsigna ett avtal på tio år utan att ha underställt riksdagen detta avtal. Herr Svensson i Ljungskile torde väl förstå, att jag i den uppkomna situationen inte har anledning att handla annorlunda.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jordbruksministerns senaste uttalande innehöll ju litet mera substans, och jag ber att få tacka för detta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet propositionen nr 188, angående godkännande för Sveriges del av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.; och

Interpellation ang. systembolagens spritdistribution genom statens järnvägar

till bevillningsutskottet propositionen nr 197, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

§ 5

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 970 och 971.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 156—158, bevillningsutskottets betänkanden nr 52 och 54, andra lagutskottets utlåtanden nr 60—63 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 31—34 och 36.

§ 7

Interpellation ang. systembolagens spritdistribution genom statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMMERFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! I Svensk Veckotidning för den 8 november har tidningens chefredaktör på ledarplats gjort allvarliga erinringar mot vissa former av alkohol-distribution. Tidningen skriver:

»Det är med häpnad man kan iaktta, att statens järnvägar lånat sig till en service, som direkt uppmuntrar alkoholkonsumtion bland ungdom och dessutom erbjuder de olika alkoholproducenterna en raffinerad gratisreklam i väntsalarna.

Bakgrunden är den, att i mindre stationssamhällen, där det inte finns någon systembutik, kan den som önskar alkohol gå ned till järnvägsstationen, posten eller busscentralen och fylla i en rekvisition. Så ordnar personalen med budskickning och inköp. Meningen är för SJ:s del att detta rekvisitionssystem skall ske i biljettluckan och att rekvisitionsblocken skall förvaras inne på biljettexpeditionen och tas fram,

när någon så önskar. Men på åtskilliga platser har den ordningen betytt ett sådant merarbete för en redan ansträngd personal, att man i väntsalarna gjort i ordning ett bord eller en hylla, där utöver rekvisitionsblocket systembolagets rikhaltiga sortimentkatalog är fritt tillgänglig.

Väntsalen i mindre stationssamhällen är tillhåll för ungdom. Under dagarna väntar skolungdom på tåg och buss, och på kvällarna är väntsalen ofta ett regnskydd och en värmestuga för traktens ungdom.

Vid ett flertal tillfällen har vi kunnat konstatera att såväl katalog som rekvisitionsblanketter finns tillgängliga på alla tider då stationen är öppen, söndag som vardag. Det har också visat sig att bordet med systemkatalogen är samlingsplatsen särskilt på kvällarna. Ungdomarna visar ett påtagligt intresse för att 'läsa på' i katalogen.

Frågan är om inte en rad lagar och förordningar sätts åsido genom väntsal-försäljningen. Butiksstängningslagen efterlevs inte. Stadgandet om inskränkning av reklam överträds. I rusdrycks-förordningens första kapitel 7 § förskrivs, att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. Det kan knappast sägas vara fallet med det försäljningssystem som SJ tilllämpar. Lättvindig försäljning till underåriga är straffbar handling.

Officiellt skall man ha fyllt 21 år för att få rekvirera alkohol via den här anförda inköpsvägen. Men det har visat sig att betydligt yngre ungdom utan större svårighet kan få ut alkohol, eftersom ingen legitimering begärs. En rätt ifylld rekvisition och pengar i luckan är allt som behövs. Sedan sköter statens järnvägar resten.

Det är en upprörande hantering. På ett håll sliter ungdomsorganisationer och socialarbetare för att försöka skapa en sund fritidsfostran. Samtidigt driver statens järnvägar en ohöjld alkoholre-

Interpellation ang. försäljningen av obeskattade sprit- och tobaksvaror på fartyg som trafikerar Kattegatt

klam. Genom att institutionalisera alkoholinköpet i väntsalen, ger man det en officiell sanktion. Ungdomsfylleriet är för allvarligt för att uppmuntras av ett statligt företag.»

Med anledning av de förhållanden som berörts i artikeln anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande frågor:

Är kommunikationsministern underkunnig om de former under vilka systembolagens spritdistribution på en del håll ordnats genom statens järnvägar?

Är statsrådet villig att, därest olämplig praxis utbildats på detta område, bidra till sådana bestämmelser att såväl för järnvägspersonal som allmänhet stötande former av alkoholreklam och spritdistribution elimineras?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. försäljningen av obeskattade sprit- och tobaksvaror på fartyg som trafikerar Kattegatt

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Efter upprepade framställningar från riksdagshåll fick vi 1961 skärpta bestämmelser rörande utförelse av obeskattade varor såsom skeppsproviant för passagerarfartygstrafiken över Öresund. De nya bestämmelserna har lett till påtagligt bättre ordnings- och trevnadsförhållanden på båtar som trafikerar Öresund.

Dess värre har emellertid en ny dylik »öresundstrafik» börjat ta fart igen. Denna gång gäller det trafiken över Kattegatt. Resorna har i pressreportage och i andra sammanhang betecknats som »flytande krogar» och »skandalresor», där spritförsäljningen skett un-

der helt okontrollerade former och bl. a. till ungdomar under 21 år.

Uppenbarligen finansieras ifrågavarande resor helt på den försäljning av obeskattade sprit- och tobaksvaror som sker ombord. Biljettpriserna är så låga, att de inte kan täcka rederiernas kostnader för trafiken.

Det kan nämnas att en representant för de inblandade bolagen har lämnat verksamheten under protest mot att »det enda motivet för bolagets trafik synes vara profiten på de obeskattade varorna». Ett av de mer seriösa bolagen, som ombesörjer trafik, uppges också under hösten ha vänt sig till finansministern för att framföra krav om att handeln med sprit och tobak med tull- och skattelättnader skall slopas i färjtrafiken på korta distanser.

Det kan erinras, att i fråga om passagerartrafiken mellan svenska och finländska respektive norska hamnar har nyligen överenskommelser träffats mellan berörda länders tullstyrelser om provianteringen av fartygen med obeskattade varor och försäljningen av sådana ombord.

En motsvarande överenskommelse har inte kunnat träffas mellan de danska och svenska tullstyrelserna. Det har sagts, att frågan skulle tas upp i ett allmänordiskt sammanhang under den närmaste tiden.

Med anledning av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat den osunda trafik som förekommer över Kattegatt i enlighet med vad i interpellationen anförts?

Om så är fallet, är statsrådet beredd att för kammaren redogöra för sin inställning till densamma och vidta de åtgärder som förhållandena kan anses påkalla?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. förfarandet vid bärgning av militära fordon

Ordet lämnades på begäran till

Herr MARTINSSON (s), som yttrade:

Herr talman! Den 5 september 1963 nödländade en Alouettehelikopter tillhörande 1. helikopterdivisionen, Berga, på en plats öster om Huvudskär. Besättningen bestående av två man undkom utan skador och bärgades av en annan helikopter. Den nödländade helikoptern erhöll skador på bland annat rotorerna och flottörerna men höll sig flytande och på rätt köl. I närheten av olycksplatsen befann sig ubåten Illern, vars chef lär ha erbjudit sig att söka bärga helikoptern genom att underifrån lyfta den med ubåtens skrov. Efter överläggningar med personal från helikopterbasen synes emellertid detta förslag till bärgning ha förkastats, och man avsåg sedan enligt uppgift att med en annan helikopter av typ Vertol lyfta upp den skadade helikoptern på ubåtens däck. Av något skäl som för ögonvittnena framstått såsom oförklarligt har emellertid den tunga helikoptern lyft den havererade helikoptern och begivit sig från platsen. Avsikten har uppenbarligen varit att föra den direkt till land.

Under denna färd brast luftwiren, och den bärgade helikoptern sjönk. Den erhöll därvid sådana skador, att den efter den nya bärgningen var totalhavererad.

Olika omständigheter kan ha medverkat till denna olyckshändelse, men en medverkande orsak synes ha varit det bristande samarbetet mellan personal från helikopterbasen och personal från kustflottan. Med hänsyn till de stora kostnaderna för anskaffande av dessa helikoptrar är det synnerligen angeläget, att liknande händelser kan förebyggas för framtiden. Även inom andra försvarsgrenar kan tvekan om befogenhet och befälsförhållanden i dylika si-

tuationer uppstå och skada härigenom uppkomma.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande frågor:

Anser herr statsrådet att gällande militära reglementen och instruktioner är så utformade, att det klart framgår hur personal från olika förband skall samverka i situationer där det blir fråga om bärgning och i liknande situationer, som icke avser förbandens uppträdande i strid eller övning?

Är enligt herr statsrådets mening befälsförhållandena i dylika situationer helt klarlagda eller finns det skäl för en översyn?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 195, med förslag till lag om biskopsval, m. m.,

nr 198, angående bestridande av kostnaderna för grupplivförsäkring för präster och kyrkomusiker, m. m., samt

nr 199, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o), 14:o), 15:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående reservation av tomt för en ny riksbanksbyggnad, m. m.

§ 12

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 184, angående markförvärv för

nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, motionerna:

nr 972, av herrar *Grebäck* och *Elmwall*, och

nr 973, av herr *Tobé*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 191, angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m. m., motionerna:

nr 974, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 975, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 976, av herr *Börjesson* i Glömminge m. fl.,

nr 977, av herr *Börjesson* i Glömminge m. fl.,

nr 978, av herr *Börjesson* i Glömminge m. fl.,

nr 979, av herr *Elmwall m. fl.*,

nr 980, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.,

nr 981, av herr *Hæggblom m. fl.*,

nr 982, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 983, av herrar *Hermansson* och *Nilsson* i Gävle,

nr 984, av herr *Johanson* i Västervik m. fl.,

nr 985, av herr *Karlsson* i Olofström m. fl.,

nr 986, av herrar *Källenius* och *Fröding*,

nr 987, av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl., och

nr 988, av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.37.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 13 november

Kl. 14.00

§ 1

Föredrogs var efter annan och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 195, med förslag till lag om biskopsval, m. m.,

nr 198, angående bestridande av kostnaderna för grupplivförsäkring för präster och kyrkomusiker, m. m., samt

nr 199, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o), 14:o), 15:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bankokskottet en vid utskottets anmälan jäm-

likt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från fullmäktige i riksbanken angående reservation av tomt för en ny riksbanksbyggnad, m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 972—974;

till behandling av lagutskott motionerna nr 975 och 976;

till statsutskottet motionerna nr 977 och 978; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 979.

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 980, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 191, angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg förslaget till förordning om ändring i förordningen angående yrkesmässig biltrafik m. m., till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 981—985;

till behandling av lagutskott motionerna nr 986 och 987; samt

till statsutskottet motionen nr 988.

§ 4

Föredrogs den av herr *Rimmerfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående systembolagens spritdistribution genom statens järnvägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Börjesson* i Falköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående försäljningen av obesattade sprit- och tobaksvaror på fartyg som trafikerar Kattegatt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av herr *Martinsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående förfarandet vid bärgning av militära fordon.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av väckta motioner angående ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Nordström m. fl.* (I: 86) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman m. fl.* (II: 99), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om att de av Kungl. Maj:t den 13 juli 1961 utfärdade »Bestämmelser rörande ersättning till växelstationsföreståndare, som entledigats till följd av växelstations automatisering m. m.» ändrades så, att rätt till årlig ersättning komme att föreligga för växelstationsföreståndare, som avgått efter den 1 juli 1959 och som vid avgången uppnått en levnadsålder av 45 men ej 50 år, under den förutsättningen att underskjutande levnadsår under 50 kompenseras av överskjutande anställningsår över 15 enligt den beräkningsgrunden, att ett anställningsår vore lika med ett levnadsår.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 86 och II: 99 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Man skulle kanske kunna tycka att statsutskottets förevarande utlåtande inte borde uppfordra till någ-

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

ra kommentarer, men jag måste ändå förutskicka att jag här kommer att bli ganska utförlig.

Utskottsutlåtandet är intressant både genom vad som står i det och vad som inte står där. Jag hade nog aldrig väckt min motion, om jag hade kunnat tänka mig att jag som svar på den bara skulle få ett meddelande om hur telestyrelsen ser på denna fråga. Det visste jag nämligen förut. Men det är praktiskt taget det enda statsutskottet har givit mig som svar på motionen. Statsutskottet har tagit ställning till frågan utifrån den motivering telestyrelsen har givit. Även statens pensionsanstalt har ju gjort ett uttalande, men det har inte föranlett något utskottets ständpunkts-tagande, vilket är värt att notera.

Telestyrelsen har framhållit en hel del saker, som jag skall be att få ta upp i tur och ordning. Styrelsen understryker mycket kraftigt — och det har utskottet sedan upprepat — att vad motionen här aktualiserat från första början är en förhandlingsfråga. De pensionsförmåner som föreståndarna vid de automatiserade växelstationerna har är resultatet av förhandlingar mellan växelstationsföreståndarnas riksförbund och civildepartementet. Detta är riktigt, när det gäller det reglemente som föreligger. Men det som jag tagit upp i min motion är just den del som man inte lyckades få igenom vid dessa förhandlingar. Och det händer väl aldrig, när två parter förhandlar, att man på båda sidor blir helt nöjd med resultatet. Det har man givetvis inte blivit i detta fallet heller.

Men det är en annan sak, som jag tycker är viktig att här framhålla, och det var egentligen den som föranledde mig att ta upp frågan, nämligen att det inte längre finns någon förhandlingsorganisation för de människor det här gäller. Den saken borde inte vara så främmande för riksdagen som utskottet här vill låta påskina. Stationerna har

dragits in, och många befattningshavare har förlorat sina arbeten vid en i många fall ganska olämplig tidpunkt, och de har inte längre någon som förhandlar för dem. Antalet växelstationsföreståndare har nämligen minskat så kraftigt att det inte gått att hålla en förhandlingsorganisation i gång för dem.

De människor jag företräder i motionen är personer i statens tjänst, vilka genom televerkets i och för sig tjänstfulla rationaliseringsåtgärder har förlorat sin organisation och sitt arbete, i vissa fall också sin utkomst. Jag har velat göra klart detta att det inte finns någon förhandlingsorganisation för dessa växelstationsföreståndare, ty då förstår man kanske bättre varför jag har tagit upp frågan här. Riksdagen är väl i dagens läge rätt forum för att behandla denna fråga.

Telestyrelsen har anfört en del argument mot min motion. Bland annat säger styrelsen att motionens yrkande innebär en utvidgning, som skulle få omfattande konsekvenser. Då vill jag, med utgångspunkt från det material jag har, belysa hur stora de konsekvenserna skulle kunna bli.

År 1959 gjordes en undersökning av hur många i olika åldersgrupper som kvarstod i tjänst vid de då ännu ej automatiserade stationerna. Det visade sig därvid att i åldersgruppen 40—44 år fanns det 138 kvinnor och 19 män, sammanlagt alltså 157 personer. I de åldrar jag har berört i motionen, alltså 45—49 år, fanns 258 kvinnor och 29 män, sammanlagt 287 personer. Båda grupperna tillsammans, alltså åldrarna 40—49 år, omfattade 444 personer. De andra var antingen avsevärt mycket yngre och kan därför aldrig tänkas komma i fråga, eller också äldre — och för dem är saken ordnad så att det inte uppstår några komplikationer.

Det var alltså 444 personer 1959. Nu är vi vid slutet av 1963, och jag föreställer mig att några inom dessa ålders-

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

grupper har undergått rationaliseringsödet och finns med bland dem för vilka jag talar i dag. Automatiseringen är inte genomförd över hela vårt land ännu. Det är rätt stora områden som inte är färdiga, och där finns den återstående delen av dessa 444.

Tre personer har hittills överklagat och hos Kungl. Maj:t begärt att få sina fall prövade. Två av de klagande har över 30 års tjänst, den ena 30 år, 6 månader och 8 dagar, den andra 30 år och 18 dagar. I det sistnämnda fallet har den klagande ännu inte fått svar — det är två år sedan hon skickade in sitt överklagande. I det tredje fallet, som är relaterat i statsutskottets utlåtande, är tjänstetiden 25 år och 4 månader.

Hur vittgående konsekvenserna skulle bli av den komplettering, som skulle bli följden av ett bifall till motionsyrkandet, kan kammaren vid det här laget överblicka. Det är inte fråga om någon utvidgning utan endast en komplettering, som olyckligtvis inte genomdrevs när förhandlingarna ägde rum.

Telestyrelsen säger att man inte kan genomföra förslaget, ty det är mycket svårt att hålla reda på hur länge dessa människor varit i tjänst. Jag vill då påminna om att innan man börjar sin anställning som växelstationsföreståndare undertecknar man ett kontrakt i två exemplar; televerket behåller det ena, det andra får man själv. Man är alltså kontrakterad vid sin tjänst från ett bestämt datum.

Men jag förstår att telestyrelsen har tänkt sig de fall där i den sammanlagda tjänsten ingår kanske många års tjänst som biträde vid en station, och inga biträden har kontraktsanställning. Inte ens i dessa fall är emellertid televerket utan kännedom om vad som skett. Så snart ett biträde anställs vid en station, skall hon på ett av televerket tillhandahållet tryckt formulär under edlig förpliktelse avge ett tystnads-

löfte. Därmed har televerket ett datum för hennes tillträdande av tjänsten. När det från samma station kanske några år därefter kommer en ny sådan edlig förpliktelse, måste det för televerket betyda ett observandum, att platsen besatts av någon annan. Utan alltför stora svårigheter kan man alltså följa upp rekryteringen av biträden. Ännu en kontroll finns, nämligen källskattestystemet. Man vet vem som varit anställd när och hur länge. Televerket har alltså inte något fullgott skäl att avvisa förslaget.

Sedan kommer telestyrelsen in på ett resonemang om vilket som skulle vara fördelaktigare. I motionsyrkandet har vi nämligen begärt att riksdagen skulle uttala att man helt och hållet skall genomföra den princip, som man har knäsat beträffande manliga yrkesutövare t. ex. inom försvarets fabriksstyrelse och örlogsvarvet i Karlskrona. Om den anställda har blivit entledigad på grund av indragning av arbetet, får han gå utan någon pension eller också — det andra alternativet för statliga arbetare av det här slaget — får han årlig ersättning. Gränsen för årlig ersättning går vid 50 år. Men vid försvarets fabriksverk och örlogsvarven har man dessutom praktiserat ett annat tillvägagångssätt. Ifrågavarande personal har nämligen vid entledigandet haft möjlighet att komma i åtnjutande av årlig ersättning, om vid tidpunkten för avgången levnadsåldern var minst 50 år och den sammanlagda anställningstiden i statens tjänst varit minst 15 år. Dessutom har emellertid gällt, att om anställningshavaren uppnått en levnadsålder av 45 men ej 50 år, så har underskjutande levnadsår kunnat kompenseras av överskjutande anställningsår över 15 år. Dessa manliga arbetare har då tillerkänts årlig ersättning.

I motionen föreslår vi att denna princip skall tillämpas även för det fåtal kvinnliga växelstationsföreståndare som

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

entledigats till följd av växelstations automatisering. Men då hävdar telestyrelsen att ur alla synpunkter är det system som fastställts för växelstationsföreståndarna mycket förmånligare. Telestyrelsen uttalar, att den ersättning som utgår enligt det systemet får vederbörande behålla, medan de ersättningar som utgår till den ifrågavarande övertaliga personalen vid försvarets fabriksstyrelse och örlogsvarven kan tas ifrån vederbörande efter tre år. Låt mig då framhålla, att detta endast kan ske enligt bestämda villkor, nämligen om den som uppburit den årliga ersättningen har fått ny anställning eller vägrar att ta erbjuden anställning eller uppbar pension från annat håll, som helt ger honom hans försörjning. Jag tar dessa tre villkor som utgångspunkt för en granskning av det system som telestyrelsen anser vara förmånligast.

Televerket erbjuder inga nya tjänster för växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering. Flertalet bor på landsbygden, där möjligheterna att få ny anställning är mycket måttliga. De som kunnat få ny anställning har emellertid tagit det erbjudna arbetet, ty det är naturligtvis bättre för dem att få tjänstgöra fram till full pensionsålder och få en hygglig pension enligt den åberopade överenskommelsen. Skulle arbete erbjudas och vederbörande nekar att ta detta, tycker jag man skall förfara på samma sätt med samtliga grupper.

Att dessa förutvarande växelstationsföreståndare skulle kunna uppbara pension av annat arbete är helt uteslutet. Den som varit föreståndare vid en växelstation har inte haft möjlighet att inom annat yrke förvärva pension som kan försörja henne. Av en tablå som upprättats efter en undersökning av arbetstiden per vecka för föreståndare vid växelstationer framgår att endast vid större stationer — med 250 eller fler abonnenter — där man har en or-

dentlig organisation och ett rimligt antal biträden, går föreståndarinnans genomsnittliga tjänstgöringstid per vecka ned till 49,5 timmar. På de mindre stationerna varierar tjänstgöringstiden väsentligt. För stationer med 20—24 abonnenter, där man inte kan anställa biträde, är den genomsnittliga tjänstgöringstiden 71,4 timmar per vecka. Härav framgår väl klart att vederbörande inte kan utföra ett annat arbete vid sidan om som kan ge pension.

Jag vill än en gång understryka, att det förmånligaste är naturligtvis att få behålla sitt arbete till dess att pensionsåldern inträder.

En gräns måste givetvis dras någonstans. Det är lika orätfärdigt att sätta den vid 44—45 år som att sätta den vid 45—49 år. Vi vill ha den principen fastslagen, att det är tjänsten som skall vara kvalificerande för den årliga ersättningen och inte levnadsåldern. En yngre person kan ju inte ha samma antal tjänsteår som en äldre.

Som jag sagt rör det sig om ett fåtal fall. Statens pensionsanstalt har i sitt yttrande över motionerna gjort ett uttalande som jag är mycket glad över. Pensionsanstalten ser saken på ett annat sätt än telestyrelsen och anför bl. a. följande: »Pensionsanstalten vill fästa uppmärksamheten vid att bestämmelser av likartat slag angående årlig ersättning, t. ex. kungl. brev avseende viss övertalig personal vid försvaret, ge möjlighet för anställningshavare, som uppnått 45—50 levnadsår, att kompensera underskott i levnadsåren med överskott i fråga om anställningsåren eller — med ytterligare villkor — omvänt.» Pensionsanstalten nämner alltså båda dessa vägar. Vidare heter det: »I jämförelse med dessa bestämmelser synes nyssnämnda tillämpning vid televerket kunna betecknas som väl restriktiv, även om den väl ansluter sig till det erhållna bemyndigandet. Statens pensionsanstalt vill ifrågasätta, om det icke

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

borde tagas i övervägande att för televerket jämka grunderna för tilldelandet av årlig ersättning så, att den nuvarande regeln för underskottsfall utbyttes mot att brist i det ena villkoret kan kompenseras av överskott i det andra.»

Sedan kommer slutklämman: »Genom beslut den 25 oktober 1963 har Kungl. Maj:t funnit den av statens pensionsanstalt berörda framställningen i fråga om f. växelstationsföreståndaren Margit Johansons pensionsförmåner ej föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.» Efter det att Kungl. Maj:t har tagit del av pensionsanstaltens tankegångar, som helt ansluter sig till dem vi redovisat i vår motion, anser Kungl. Maj:t att det enda riktiga är ett avslag. Detta ståndpunktstagande har utskottet tagit upp i sitt utlåtande, där det står: »På grund av det anförda och under erinran om Kungl. Maj:ts i det föregående omnämnda beslut den 25 oktober 1963 får utskottet avstyrka bifall till motionsyrkandet.»

Utskottet har alltså inte haft en egen åsikt i denna fråga. Ändå vågar jag tro, att flertalet — ja, jag skulle inte vilja borträkna någon i denna kammare — skulle vilja skaffa rättvisa åt det fåtal kvinnor som det gäller. När man redan har knäsat denna princip bland manliga arbetare, skulle man dra sig för att genomföra den för de kvinnliga, därför att Kungl. Maj:t har avvisat ett av de tre överklagningsfallen, där tjänsteåren endast uppgick till 25 — jag markerar »endast»! 25 års tjänst inom detta påfrestande arbete är en lång arbetstid. I de två övriga överklagningsfallen hade, som jag sade, över 30 års tjänst legat bakom avskeddand.

För denna 30-åriga tjänst får man alltså, om man tillhör den grupp som omfattar de största stationerna, en avskedsersättning på 8 640 kronor — punkt och slut. Då står man utan möj-

lighet till ett nytt arbete, eftersom det vid 48—49 års ålder inte är så lätt för en kvinna på landet att få ett sådant. Televerket har dessutom inte heller någon omskolningsverksamhet.

Den årliga ersättningen skulle tillförsäkra henne ett belopp av 6 254 kronor per år. Hon får alltså ungefär ett och ett halvt års ersättning efter 30 år. Detta gällde efter 30 år vid de största stationerna. Sedan krymper summorna avsevärt för mindre antal tjänstgöringsår och färre abonnenter vid stationerna.

Jag har, herr talman, varit utförlig i detta ärende, men jag har velat vara det eftersom jag alltjämt tror, att riksdagen, om den vore till fullo underrättad om hur frågan ligger till, inte skulle ha avvisat motionsyrkandet utan att själv ha sagt ett ord. Riksdagen har rätt att tänka och även att tala självständigt. Denna gång har utskottet skrivit och tänkt med televerket, inte så mycket med pensionsanstalten.

Jag hoppas dock att det som pensionsanstalten har anfört i sitt yttrande skall föra denna fråga framåt, så att det fåtal människor det rör sig om, vilket aldrig kan växa utan tvärtom endast kan minska, skall kunna få sin försörjningsfråga löst på hyggliga villkor.

Eftersom jag, herr talman, inte kan se att det är något formellt oriktigt i att lägga fram denna motion till riksdagens prövning, ber jag att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Hedenäset (cp).

Herr *GUSTAFSSON* i Stockholm (s):

Herr talman! Fru Boman är missnöjd med den uppgörelse som har träffats på detta område, och det må vara henne förbehållet att vara det. Man kan alltid vara missnöjd med uppgörelser som träffas, inte bara på detta område utan även i många andra sammanhang. Fru Boman är väl själv litet osäker huruvida hon kan lägga fram en propå

Ersättningen till växelstationsföreståndare som entledigats till följd av växelstations automatisering

på en punkt, där det föreligger en klar förhandlingsöverenskommelse mellan parterna. Denna söker hon komma förbi genom att säga att det inte längre finns någon personalorganisation. Jag skulle vilja fråga fru Boman: Fanns det någon personalorganisation, när den uppgörelse träffades som ligger till grund för dessa bestämmelser? Är det riktigt som det har upplysts mig, att denna personalorganisation uttalat sin mycket stora tillfredsställelse över denna uppgörelse?

Vidare drar fru Boman upp resonemanget om en jämförelse med den övertaliga personalen i försvaret. Jag skall inte trötta kammaren och dess protokoll med att gå in på någon polemik i detta sammanhang. Jag tror det räcker med att hänvisa till telestyrelsens yttrande, som avtryckts i utskottets utlåtande. Av detta yttrande framgår det, att de sammanlagda förmånerna på detta område är bättre än de som gäller för den övertaliga personalen inom försvaret.

Fru Boman gjorde sedan ytterligare en glidning och försökte göra detta ärende till en könsfråga. Det har aldrig varit en könsfråga. Den manliga personal fru Boman talar om är övertalig personal vid försvaret. Egentligen har vi ju inga kvinnor där. Om man jämför samtliga förmåner och för- och nackdelar har den enligt min mening en sämre ställning än den grupp som det nu är fråga om.

Fru Boman säger, att utskottet inte haft någon egen tanke. Jo, fru Boman, vi har i statsutskottets femte avdelning den mycket bestämda tanken att har man träffat en överenskommelse om en sak och har parterna varit överens om denna överenskommelse så ändrar man den inte sedan vare sig åt det ena eller andra hållet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru BOMAN (h):

Herr Gustafsson i Stockholm! Jag

sade uttryckligen att det har förhandlats om dessa frågor och att detta var den punkt om vilken man inte kom överens till båda parternas belåtenhet. Sedan detta trädde i kraft har förhandlingsorganisationen upphört att existera. Är detta enda gången, herr Gustafsson, som man kommer tillbaka efter det att man gjort upp om en sak när man ser hur olyckligt det slår, hur det träffar enskilda människor i det praktiska arbetet? Skulle man då inte, därför att för några år sedan här slutits ett avtal, om vilket man inte kan få till stånd nya förhandlingar, ha rätt att å dessa enskilda människors vägnar komma tillbaka och påvisa att detta inte verkar vara riktigt?

Herr Gustafsson menar vidare att detta avtal är förmånligare. Herr Gustafsson, om man har uppnått tillräcklig ålder, d. v. s. 50 år, är det ett gott resultat, men om det efter 30 års tjänst sker en automatisering och man inte blivit mer än 48 år och 8 månader är det inte förmånligt.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord till fru Boman. Fru Boman säger att detta inte är enda gång man två år efter det att man träffat en uppgörelse kommit tillbaka på grund av missnöje hos enskilda medlemmar i en organisation. Nej, gudarna skall veta att så inte är fallet. Det händer titt och tätt i denna församling att man gör på det sättet. Man träffar en uppgörelse, och de enskilda medlemmarna blir missnöjda och går då den politiska vägen och plockar russin ur en kaka man tidigare ätit upp.

När denna uppgörelse träffades ställdes till denna personals förfogande en av de främsta experter från Statstjänarkartellen som vi har på pensionsområdet. Fru Boman vidhåller att det nu inte finns någon förhandlingsorganisation. Men uppgörelsen är inte mer än

Penison till vissa reservtelegrafexpeditörer

två år gammal. Det var en bra uppgörelse då, och det var samma uppgörelse för försvarets övertaliga personal då som nu. På den sidan har inte skett någon förändring. Det är väl däremellan man får göra jämförelser. Man visste 1961 vad som gällde på försvarets område för den övertaliga personalen, och det vet man i dag också. Det föreligger inga förändringar vare sig på den ena eller den andra sidan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Pension till vissa reservtelegrafexpeditörer

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av väckt motion om pension till vissa reservtelegrafexpeditörer.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Det rör sig även här om en pensionsfråga. Jag har en blank reservation knuten till detta utskottsutlåtande och skall bara be att med anledning av denna få yttra några ord. Först vill jag säga att utskottet gjort en ren felskrivning när det på s. 7 säger, att reservtelegrafexpeditörer hade skyldighet att tjänstgöra högst 60 dagar, då det däremot skall vara lägst 60 dagar. För att få stå kvar som reservtelegrafexpeditör fordrades nämligen, att man tjänstgjorde minst 60 dagar om året.

Denna fråga har varit uppe förut både i motion och interpellation. Den berör ju en ytterst liten grupp, och vi vet alla, att om man skall komma någonsans när det gäller ett krav bör man

tilhöra en stor organisation och helst en stor grupp inom den organisationen. Men detta är alltså en liten grupp som tjänstgjort i statstjänst, hos televerket, och som jag tycker inte på ett riktigt sätt fått sin pensionsfråga ordnad.

Man jämställer denna grupp med andra som tjänstgör inom kommunikationsverken. Televerket framhåller i sitt yttrande att det som drabbade dessa reservtelegrafexpeditörer, nämligen att de avskedades vid giftermål, även drabbade deras likar inom andra kommunikationsverk. Det är alldeles riktigt, men man kan inte helt jämföra dessa avskedade kårer, därför att denna grupp, reservtelegrafexpeditörerna, var särpräglad på så sätt att den stod kvar som en reservkår, som verket kallade in till tjänstgöring när det befann sig i en nödsituation — vid semestrar, helger m. m. När man inte hade folk att fullgöra tjänstgöringen kallades dessa in med mycket kort varsel.

Televerket uppger att det inte fanns något som tvingade dessa reservexpeditörer till tjänstgöring. Jag vet inte om man på centralt håll inom televerket känner till det, men ute i landsorten fanns det nitiska lokala chefer som verkligen tvingade in dessa reservtelegrafexpeditörer, när det inte fanns annan personal som kunde tjänstgöra, med hotet att de inte kunde få stå kvar i kåren om de inte ville fullgöra tjänstgöring över lördag—söndag eller vad det kunde gälla, såvida de inte hade fullgjort sina 60 tjänstgöringsdagar. Detta är känt och omvitnat från flera håll. Det var kanske i rent nit som cheferna gjorde så.

De som det här gäller har under två världskrig måst rycka in till mycket hård tjänstgöring, där det många gånger gällde att arbeta inte bara ett dygn i sträck utan flera.

Televerket hävdar att de som avskedades hade möjlighet att senare återanställas på gynnsammare villkor. Be-

Viss ersättning till förra gruvarbetaren O. A. Wiitavaara

stämelsen som hindrade dem att tjänstgöra togs bort 1920, och de hade därför möjlighet att återinträda som extraordinarie tjänstemän. Men de berörda på olika platser i landet var många gånger ovetande om att de hade denna möjlighet, och man kom aldrig och erbjöd dem att bli extraordinarie eller ordinarie anställning.

Att de arbetade under fördelaktiga villkor vet jag inte om man kan säga, ty de fick i allmänhet ta tjänster med obekvämt arbetstid — och på den tiden fanns ju ingen ersättning för obekvämt arbetstid! Den som drog fördel av arrangerandet var väl i stället televerket.

Flera av dessa reservtelegrafexpeditörer stod kvar till verkets förfogande upp till 70-årsaldern. Under denna tid har de genomgått nya prov och utbildat sig vidare i ny teleteknik för att kunna betjäna verket på rätt sätt.

Nu säger televerket, och i det instämmer utskottet, att man inte kan införa nya generella bestämmelser i dessa avseenden. Det finns däremot möjlighet för de berörda att söka pension, som i så fall blir behovsprövad. Nu finns det många som anser att deras tjänst som sådan bör berättiga dem till pension, oavsett deras ekonomiska ställning. Utskottet hänvisar till att det nu ligger i Kungl. Maj:ts hand att för åtskilliga kategorier avgöra om pension eller extrapension bör beviljas. Därmed avförs väl denna fråga från riksdagsplanet.

Det har kommit till min kännedom i de yttersta av dessa dagar att några reservtelegrafexpeditörer hos Kungl. Maj:t har sökt och även erhållit pension. Jag vill bara uttala en varm förhoppning att de ansökningar som eventuellt framledes kommer in till Kungl. Maj:t verkligen får en saklig och skälig prövning. De är värda detta.

Jag har inget yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Viss ersättning till förra gruvarbetaren O. A. Wiitavaara

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av väckt motion om viss ersättning till förra gruvarbetaren O. A. Wiitavaara.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Åtskilligt i behandlingen av den här skadestandsfrågan är uppseendeväckande, och åtskilligt annat är djupt beklämmande.

Jag skall kortfattat erinra om vad det gäller. En gruvarbetare i Kiruna har under lång tid varit sysselsatt i ett arbete som i många fall leder till uppkomsten av en livshotande sjukdom, silikos. Hitills har man inte funnit någon metod för att bota sjukdomen. I andra länder med en väl utvecklad industrihälsovård finns det däremot särskilda sjukvårdsinrättningar som kan ge betydande lindring i de plågor och besvär som silikossjuka utsättes för. Hos oss har vi ännu inte ens hunnit till en sådan hälsokontroll att silikos upptäcks på ett tidigt stadium. Och när vi tidigare i år äntligen fick behandla en proposition om vissa förebyggande åtgärder, så hörde till materialet bl. a. en förklaring från riksförsäkringsverket, att undersökningarna om silikofallen skedde under sådana förhållanden att man inte alltid kunde lita på diagnoserna. Denna förklaring har sitt intresse därför att riksförsäkringsverket i det fall vi nu behandlar varit så tvärsäkert på sin sak att det förkastat de resultat som flera läkare kommit fram till.

När vi senast behandlade den juridiska sidan av sådana här fall fick vi en kategorisk försäkring från ett riksdagsutskott att alla rimliga anspråk på rättssäkerhet redan nu är tillgodosedda. Men det hopas nu det ena exemplet

Viss ersättning till förre gruvarbetaren O. A. Wiitavaara

efter det andra som visar att de yrkeskadades rättsskydd är mycket bristfälligt.

Framför allt har detta påtalats i en mängd erinringar från fackföreningarnas sida. Upprepade sådana erinringar har gjorts av Gruvindustriarbetareförbundet, och liknande erinringar har kommit från gjutarna och andra. Av såväl dessa yttranden som av några rättsfall framgår att det ibland de 3 000 silikosskadade tydligen finns många motsvarigheter till det bekanta Bromölafallet och till den behandling som Wiitavaara varit utsatt för. I Bromölafallet har det numera också blivit resning i målet, och ett domslut av helt ny innebörd har kommit till stånd. Myndigheterna själva har alltså erkänt att den tidigare behandlingen av denna fråga inte hade gett arbetaren rimligt rättsskydd. Dessutom tyder allt på att det finns massor av andra liknande fall, exempelvis bland skogs- och gruvarbetare, som fått ryggsador, eller bland arbetare som blivit skadade på annat sätt.

På senare tid har även läkare offentligt börjat protestera mot att riks-försäkringsverket nonchalerar deras bedömning av yrkesskador. Särskilt när flera läkare, som i detta fall, har deltagit i den primära undersökningen och sedan systematiskt följt patientens sjukdomsförlopp under lång tid, borde dessa läkares utlåtanden väga minst lika tungt som riks-försäkringsverkets bedömning. Men det har visat sig att man även i sådana fall, där det förelagat flera enstämmiga läkarutlåtanden och patientens sjukdomsförlopp observerats under många år, har läkarnas omdömen avvisats och i stället har man följt arbetsgivarnas yrkanden. Gång på gång erinras om bolagets synpunkter, men läkarutlåtandena struntar man i.

Det talas så ofta om den mänskliga faktorns inflytande när det gäller skador som anställda ådrager sig på arbetsplatserna. I fråga om de silikos-

sjuka är det i stället anledning att peka på den omänskliga faktor som består däri att arbetarna utsättes för ohyggliga risker på grund av profitintressen och dåligt skydd, försummad vetenskaplig forskning, bristfällig förebyggande vård och en stelbent byråkrati, som använder sig av massor av formella skäl för att beröva arbetarna ett rimligt skadestånd.

Wiitavaaras fall är ett exempel på sådana missförhållanden. Redan 1937 konstaterade läkare, att Wiitavaara var silikosskadad. Han var då sjukskriven drygt ett år och fick ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkes-sjukdomar. Men detta förhållande gjorde arbetsgivarens försäkringsbolag slut på, trots att det tillkommit efter grundlig läkarundersökning. Sedan dess har dragkampen mellan Wiitavaara och de lokala läkarna å ena sidan samt försäkringsmyndigheterna och bolaget på den andra fortsatt. Den ene läkaren efter den andra har förklarat, att Wiitavaara fått sin arbetsförmåga nedsatt på grund av silikosskada med två tredjedelar, men arbetsgivarna vidhåller att skadan inte medfört nedsättning av arbetsförmågan med minst 10 procent.

Wiitavaara har nu väntat på rättvisa i 26 år och har hela denna tid varit svårt handikappad på grund av de skador som han ådragit sig i arbetet. Efter ett långt slit i gruvan och med förstörd hälsa får han 1 000 kronor per år i bolagspension!

Det framgår inte tydligt av utskottets utlåtande, om utskottet menar att detta är mänskligt och om utskottsmedlemmarna anser att de yrkesskadades rättssäkerhet är väl tillgodosedd. Jag påstår i alla fall att det hela är en skandal, som utskottet borde ha gjort något åt.

Nu har statsutskottets ledamöter funnit en formell anledning att dölja sig bakom. Wiitavaaras senaste överklagning har nämligen ännu inte behandlats av försäkringsrådet. Wiitavaara bör alltså vänta ytterligare, anser utskottet.

Viss ersättning till förre gruvarbetaren O. A. Wiitavaara

Han skulle efter de 26 åren av väntan ytterligare avvakta den tidpunkt, då dom meddelas av samma försäkringsmyndigheter, som hittills ställt sig avvisande till hans krav. Utskottet tillhandahåller ännu en tröst för den sjuke gruvarbetaren. Sedan han väntat på försäkringsrådets dom kan han, menar utskottet, inleda en ytterligare vänteperiod genom att överklaga beslutet även hos försäkringsdomstolen!

Men i sak säger utskottet ingenting. Det finns i utlåtandet endast nya erinringar om vad arbetsgivarnas försäkringsbolag anser, men inte ett ord säges om att flera läkare har konstaterat höggradig silikos hos Wiitavaara, vilken skulle berättiga denne till yrkesskadeersättning.

Jag känner Wiitavaara och tror mig förstå hur han reagerar. Han beklagar naturligtvis vad som har skett i statsutskottet vid behandling av detta ärende. Men fråga är om han inte ännu mera beklagar den attityd till demokratiska rättvisefrågor och till mänskliga tragedier, som statsutskottets medlemmar har visat. Det är nämligen ett fenomen, som har större räckvidd än utskottets ställningstagande i detta enskilda fall.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Egentligen skulle jag kunna avstå från att säga någonting, eftersom herr Holmberg inte ställde något yrkande. Men jag tycker att herr Holmbergs ordval var sådant, att det ändå kan finnas anledning att peka på några saker.

Herr Holmberg säger att det är en skandal när nu utskottet inte har förordat några åtgärder i detta ärende. Menar herr Holmberg verkligen att ett riksdagsutskott — i strid mot all expertis som har uttalat sig i ett ärende — skall vidta åtgärder, och detta när ärendet ligger till som det här gör? Ärendet är ju för närvarande föremål för prövning av den högsta instans vi har på detta område.

Försäkringsrådets beslut har överklagats och ärendet ligger nu i försäkringsdomstolen. Under sådana förhållanden är det väl ändå orimligt att begära att ett riksdagsutskott på förhand skulle lägga fram förslag till åtgärder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Sedan herr Gustafsson i Stockholm påstått att utskottet »mot all expertis» inte kan inta någon annan inställning än det nu har gjort, kan det finnas anledning att göra ytterligare några erinringar.

Låt mig något litet få erinra om den expertis som har uttalat sig. Följande läkare, som har undersökt Wiitavaara, har förklarat att han har fått sin arbetsförmåga nedsatt med två tredjedelar på grund av silikosskador. År 1948 uttalade sig doktor Casparsson vid Sandträsk sanatorium, år 1950 doktor Eriksson vid Kiruna lasarett, år 1959 doktor Steingrimsson och doktor Wildt vid Sandträsk sanatorium, år 1960 doktor Littorin vid Gällivare lasarett, år 1956 doktor Wennerholm vid Gällivare lasarett och år 1962 doktor Isberg vid Kiruna lasarett.

Det är läkare som självfallet under tjänstemannaansvar och efter noggranna undersökningar kommit till detta resultat. All denna expertis avvisar en sådan ståndpunkt som försäkringsrådet har intagit. Utskottets talesman anser tydligen att man kan nonchalera den uppfattning som denna expertis kommit fram till, men jag tycker inte att man skall bete sig på det sättet.

Herr Gustafsson tycker att det skulle vara »orimligt» att nu göra någonting, eftersom Wiitavaaras senaste överklagande nu är föremål för försäkringsrådets prövning. Ja, Wiitavaara har överklagat upprepade gånger och alltid fått negativt resultat. När vi nu behandlar saken i riksdagen på grund av en väckt motion, ligger det väl ingen-

Skatteutjämning mellan landstingen

ting orimligt i att efter 26 års väntan äntligen ge Wiitavaara en eftersträvad rättvisa.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Skatteutjämning mellan landstingen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av väckta motioner angående skatteutjämning mellan landstingen.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr VIGELSSBO (cp):

Herr talman! Föreliggande utskotts-
betänkande är föranlett av en motion från centerpartiets sida angående skatteutjämning mellan landstingen. Moti-
onen väcktes under ordinarie motions-
tid vid riksdagens början i januari 1963.

Landstingsförbundet har, uppmärksamgjort på frågan, redan den 28 februari 1963 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt att 1958 års skatteutjämningskommitté skulle erhålla berörda utredningsuppdrag.

Den 26 april har departementschefen översänt ärendet till 1958 års skatteutjämningskommitté för skyndsamt behandling så att förslag skulle kunna föreligga före utgången av 1963.

Därmed anser följaktligen motionärer och bevillningsutskott att den ifrågavarande motionen redan bifallits, även om man här formellt måste yrka att den nu inte skall till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vi tackar således för ärendets skyndsamma vidarebefordran och uttalar den förhoppningen att med det snaraste ett positivt resultat skall föreligga.

I statsrådsremissen i samband med överlämnandet av uppdraget till skatteutjämningskommittén har statsrådet ännu en gång sett sig ha anledning un-

derstryka värdet av de besparingar kommunerna kommer att göra i och med polisväsendets förstatligande. Det skall villigt medges att dessa 300 miljoner kronor givetvis innebär en betydande avlastning, något som också från statsrådets sida ganska ofta påpekats för att visa deras strävanden att lätta kommunernas kostnadsbörda.

Ställer man emellertid dessa 300 miljoner kronor i relation till de inkomstminskningar kommunerna får vidkännas i och med den avtrappning som nu äger rum i de ersättningsbelopp som utgått till kommuner och landsting på grund av ortsavdragets höjning 1957 och upphörandet av statsbidragsgivningen 1965, är dessa 300 miljoner kronor ändå ett ganska blygsamt belopp.

Lägger man till detta också de kostnadsökningar, som landsting och kommuner fått vidkännas i samband med den öppna sjukvårdens övertagande och snart också mentalsjukvårdens, samt statens minskade andel i kostnaderna för skolskjutsar och skolmåltider, så är det mycket väsentliga kostnadsökningar som övervältras på landsting och primärkommuner, kostnader som många gånger överstiger de uppreklamerade 300 miljoner som inbesparas på polisväsendets förstatligande.

När skatteutjämningskommittén nu tar itu med dessa frågor, förefaller det lämpligt att man något mera än vad som hittills har skett överväger skattefördelningen mellan stat och kommun i hela dess vidd. Ätminstone för vissa kommuner är skattebelastningen nu av den omfattning att kommunernas förmåga inte sträcker sig längre. Jag har velat uttala dessa saker i samband med ärendets behandling men har, herr talman, inget yrkande.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag är i allt väsentligt ense med herr Vigelsbo, men i någon mån leder mina reflexioner till andra konklusioner. För dem som menar att

Skatteutjämning mellan landstingen

det nu bör ske en genomgripande förändring av de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna ligger det faktiskt inte mycket av tröst i det förhållandet att skatteutjämningskommittén skall ta hand också om de problem som landstingen har fått i detta sammanhang. Det som kommittén hittills presterat tyder nämligen minst av allt på att man från det hållet har att vänta sig några stora förändringar. Den anser sig väl också ha stöd av regeringens nuvarande praxis, som innebär en mycket försiktig politik på detta område. Jag tänker då bl. a. på det som herr Vigelsbo också var inne på, nämligen frågan om formerna för landstingens övertagande av mentalsjukvården.

Anledningen till att praktiskt taget alla landsting och förmodligen de flesta landstingsmän anser att det bör ske en sådan förändring av huvudmannaskapet för mentalsjukvården är ju den, att man inte ser någon annan möjlighet att få rätsida på en av de mest eftersatta grenarna av vår sjukvård. Där emot är man mycket missnöjd med att staten redan i de förberedande skedena har förhandlat på ett sådant sätt att landstingen kommer att påläggas mycket stora ekonomiska bördor. Enligt min mening är det bäst att landstingen sköter hela sjukvården, även mentalsjukvården. Det är också bäst att landstingen får hand om provinsialläkarväsandet och även tar på sig andra uppgifter, t. ex. en större del av yrkesutbildningen. Det är rimligt och fördelaktigt ur organisatorisk synpunkt och av många andra skäl.

Men i alla sådana sammanhang ökar behovet av en genomgripande skatte-reform, innebärande att staten betalar en mycket större del av de gemensamma kostnaderna än vad den hittills gjort och vad den hittills förutskickat att den kommer att göra. Nu står det också i utskottsutlåtandet — och det är detta herr Vigelsbo åberopar — att man

skall inrikta utredningen på att företa en sådan omvandling av den nuvarande skattepolitiken. Jag kan liksom herr Vigelsbo uttala den förhoppningen att detta också skall bli riktningsgivande för kommitténs fortsatta arbete, och inte den inställning som man tyvärr alltför ofta kunnat utläsa ur regeringens praxis och även ur skatteutjämningskommitténs hittillsvarande verksamhet.

För vår del har vi i många år, även i en motion till innevarande års riksdag, hävdats att staten i första hand borde lindra kommunernas svårigheter genom att överta en del kostnader för skolväsendet enligt samma regler som man tillämpar när det gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om pensionsutgifterna. Egentligen är det emellertid egalt om lättnaderna tillfaller primärkommunerna eller landstingen, eftersom det ju i huvudsak är fråga om samma skattebetalare och skatter som uttas efter samma principiella metod, alltså enligt ett proportionellt system. Huvudsaken är att man tar ett radikalt grepp på saken, så att det kommer att handla om verkligt betydande belopp, och att man inte plottrar bort det hela på det sätt som skatteutjämningskommittén hittills försökt göra. Vad som krävs är inte en utjämning mellan primärkommunerna eller landstingen inbördes utan en genomgripande reform som innebär en annan fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun. Ett bifall till vårt förslag skulle betyda att den sammanlagda landstings- och kommunalskatten med säkerhet skulle kunna sänkas med i genomsnitt 2 à 3 kronor per skatte-krona.

Även från landstingshåll har en sådan lösning tillträtts. När Norrbottens läns landsting yttrade sig över skatteutjämningskommitténs förslag, tog yttrandet formen av en tämligen hårdhänt kritik av hela uppläggningsen av kommitténs arbete. Man framhöll att vad

Rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål

kommittén föreslår egentligen är ett »trubbigt instrument», som man inte längre kan använda sig av. Landstinget förklarade vidare att man nu äntligen måste ta ordentliga tag. Som exempel på de angelägnaste uppgifterna pekade man på att staten borde överta kostnaderna för skolväsendet. Detta skulle också tillfredsställa landstingen.

Jag har inte heller något yrkande, herr talman, men jag har ytterligare velat understryka dessa delar av herr Vigelsbos anförande. Jag tror inte att man kan få nog av påpekanden om att det äntligen måste bli en stor reform, innebärande att staten skall betala mycket mer av de för stat och kommun gemensamma kostnaderna.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts Stiftelsen Petroleumbranschens Beredskapsfond;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga,

nr 61, i anledning av väckt motion angående tidpunkten för firande av Marie bebådelsedag,

nr 62, i anledning av väckt motion angående vissa spørsmål sammanhängande med överskottsmedel å folkpensioner för patienter å mentalsjukhus, och

nr 63, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att stärka skyddet för blivande mödrar; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av motioner angående vissa anspråk enligt vattenlagen, och

nr 32, i anledning av motioner om viss ändring av tomträttsinstitutet i syfte att främja en effektiv kommunal markpolitik, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 12

Rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av motioner om rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vet väl att det inte tjänar mycket till att tala emot ett enhälligt utskott, och jag vill redan från början säga att jag inte kommer att ställa något yrkande. Utskottets skrivning är dock sådan, att det kanske skulle se underligt ut, om jag såsom motionär inte yttrade ett enda ord.

Religionsfrihetslagen 1951, § 4 säger att med »trossamfund förstås, förutom svenska kyrkan, sammanslutning för religiös verksamhet, vari ingår att anordna gudstjänst». Detta får väl fattas så, att även om man valde vägen att inte formellt auktorisera andra trossamfund än svenska kyrkan, låg det bakom lagstiftningen en klar strävan att inom rimliga gränser söka tillgodose kravet på likställighet mellan trossamfunden. Detta är skälet till att vi såsom motivering för vårt yrkande åberopat religionsfrihetslagen. Jag har den uppfattningen att det inte är svårare att fixera begreppet trossamfund när det gäller byggnadsfrågor än när det gäller avgränsningar i andra sammanhang.

Av remissinstanserna tillstyrker Sve-

Rätt för trossamfund att uppföra kyrko- och församlingsbyggnader på mark för allmänt ändamål

riges frikyrkoråd en utredning av de i motionen berörda frågorna, och det gör i princip även länsstyrelsen i Jönköpings län. Jag skulle gärna ha sett, herr talman, att utskottet i referatet tagit med satsen i länsstyrelsens yttrande, där det heter att »länsstyrelsen ifrågasätter om icke spörsmålet borde närmare utredas». Stockholms stads byggnadskontor förklarar sig vara för en utredning av möjligheterna att tillgodose de önskemål som vi har framfört i vår motion. Andra remissinstanser anser att det går att lösa frågorna inom ramen för nu gällande regler.

När utskottet förmenar att det fall som jag åberopat i motionen skulle vara tänkt eller uppkonstruerat, känner jag mig förpliktad att säga att så är det inte, utan det är ett exempel ur verkligheten. Jag vill gärna några ögonblick uppehålla mig vid det. Exemplet är från västra Sverige, och förloppet är följande. En församling tillhörande Svenska missionsförbundet gick i författning om att bygga ny kyrka. Det hölls tomtmättningsförrättning på tomt nr 2 i kvarteret Yxan i den stad det gällde. Även representanter för tingshusstyrelsen var närvarande, ty tomten låg nära tingshuset. Byggnadsplaner och gränsförhållanden aktualiserades. Det var i augusti 1961. I september hölls sammanträde i rådhuset på kallelse av stadsingenjören. Ärendet var gränsreglering mellan tingshustomten och kyrkotomten. Ritningar på kyrkan visades. Tingshusets representant önskade rätning av tomtgränsen och en ändring av byggnadskroppen, så att kyrkan skulle komma att ligga något längre bort från tingshuset. Ändringen godkändes senare av stadsarkitekten och församlingens byggnadskommitté.

Köpekontrakt upprättades så mellan staden och församlingen.

I slutet av oktober samma år meddelade tingshusstyrelsen att de inte kunde godkänna den tilltänkta bebyggelsen,

eftersom tomten var s. k. A-tomt och kyrkan inte utgjorde något »allmänt ändamål». Det var ett meddelande, men tomten var köpt och staden hade i köpebrevet sökt gardera sig mot klander. I mars 1962 beviljade byggnadsnämnden byggnadslov för kyrkan. Man hade sökt få besked om huruvida tingshusstyrelsen ämnade överklaga, men intet svar kom, och så började grundgrävningen. Den 23 mars överklagade tingshusstyrelsen byggnadslovet hos länsstyrelsen. Motiveringen var: Bebyggelsen är inte allmän i lagens mening, då det är »fråga om enskild förenings gudstjänstlokal och en därtill ansluten bostadsbyggnad». Vidare anfördes: Byggnaden är av sådan höjd att den skulle förstöra intrycket av den vackra arkitektoniska skapelse som tingshuset å närliggande tomt nr 1 utgör.

I april kom en delegation från länsstyrelsen och besåg tomten jämte representanter för församlingen och föreslog att man skulle söka jämkning med tingshusstyrelsen. Stadsfullmäktiges ordförande sökte medla och föreslog att takhöjden på kyrkan skulle sänkas till 10,6 meter och taket beläggas med koppar samt att man skulle gå med på en föreslagen tomtgränsjustering. Tingshusstyrelsen ville inte gå med på någon förlikning utan vidhöll att saken skulle ha sin gång i länsstyrelsen. Länsstyrelsen upphävde byggnadslovet, enär frikyrka icke fick uppföras på A-tomt, men hade förut angivit att en stadsplaneändring kunde genomföras.

Byggnadsnämnden utannonserade sitt ändringsförslag av stadsplanen och gav tomtens beteckningen C. Därmed skulle församlingen ha rätt att bebygga tomtens. Lagfart var beviljad på tomtens i januari 1962. Stadsplaneändringen överklagades av tingshusstyrelsen, nu med den motiveringen att tomt nr 2 eventuellt kunde behövas för utbyggnad. Stadens byggnadsnämnd beslöt att fullfölja stadsplaneändringen och anslöt sig till syn-

Bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge

punkterna i en skrivelse från församlingen. Drätselkammaren anslöt sig till samma synpunkter och beslöt föreslå stadsfullmäktige att bifalla ändringsförslaget. Stadsfullmäktige beslöt enligt drätselkammarens förslag och uttalade enligt protokollet »att fullmäktige anser den för församlingens kyrkobyggnad avsedda tomten lämplig och att byggnaden inte kommer att verka störande på omkringliggande bebyggelse». Beslut om stadsplaneändring var enhälligt, men två reserverade sig mot uttalandet, och tre deltog inte i beslutet.

Stadsplaneändringen fastställdes av länsstyrelsen. I januari 1963 överklagade tingshusstyrelsen stadsplaneändringen hos Kungl. Maj:t. Stadens byggnadsstyrelse avstyrkte tingshusstyrelsens besvär hos Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t avslog besvären och fastställde stadsplaneändringen. Kyrkbygget pågår nu för fullt efter 1½ års uppehåll.

Vad innebär detta för församlingen? Förutom alla besvär och bekymmer man haft betyder det en ökad utgift på byggnadssumman med ca 20 procent, då ju dröjsmålet bröt kontrakten. Det betyder enligt uppgift jag fått en höjd kostnad med i runt tal 100 000 kronor. Jag måste fråga mig: Var detta nödvändigt? Med en enkel lagändring skulle man kunna undvika sådant i framtiden. Jag tror man i hög grad överdriver konsekvenserna av en sådan lagändring. Men, herr talman, det tillkommer inte mig att nu orda därom, det skulle ju en utredning fått klargöra. Jag tror att en sådan utredning inte skulle ha behövt få så stora dimensioner. Tack vare regeringens snabba ingripande till förmån för stadens synpunkter och församlingens önskemål blir det nu en förnämlig kyrka på tomt. Men skall denna karusell behövas på grund av bokstäverna A, B och C i gällande stadga?

Jag är inte alldeles säker på att utskottet skrivit i alla delar som skett, om man haft det konkreta fallet för

ögonen. Det är kanske mitt fel som motionär att jag inte i bilaga redovisat det konkreta fallet, och jag ställer, herr talman, i anslutning till utlåtandet inte något yrkande. Blir det fler kongruenta fall, så får jag väl återkomma.

Jag har endast velat få ovannämnda fall redovisat i kammarens protokoll.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av motioner om bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! I en motion vid årets början av herr Larsson i Umeå och mig har vi tagit upp ett problem som berör de svenska samernas möjlighet att bevaka sin rätt vid vattenutbyggnader i Norge. Vi hemställde om föreskrifter som ålade länsstyrelserna att efter vunen kännedom om norska vattenutbyggnadsföretag av sådan beskaffenhet att de kan angå svenska samers intressen skyndsamt rikta berörda samebyars uppmärksamhet på angelägenheten av att de ställer ombud för sig i Norge för bevakande av sina och sina medlemmars intressen, samt att, om svensk sameby, enligt vad som är känt för länsstyrelsen, ställt svenskt ombud för sig, skyndsamt underrätta även ombudet.

Bakgrunden till motionen var att praxis hos länsstyrelserna varit olika i några likartade fall och att i något fall underrättelse inte alls givits. Detta ansåg vi inte vara någon god tingens ordning, och vi ville därför få föreskrifter för att förebygga sådana missförhållanden.

Rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen

Utskottet anser att syftet i vår motion är förtjänt av beaktande men ifrågasätter nödvändigheten av de förordade bestämmelserna. Vidare säges i utlåtandet: »Då länsstyrelsernas uppmärksamhet härigenom fästs på samernas behov av information i berört hänseende, anser utskottet det kunna hållas för visst att länsstyrelserna, såsom förutskickats i vissa yttranden, i mån av kännedom även utan särskild föreskrift lämnar de med motionerna avsedda underrättelserna.» Utskottet citerar sedan vad kammarkollegiet anfört om att det borde vara självklart för lappväsendets befattningshavare att underrätta de svenska renskötande samerna, när de får kännedom om vattenutbyggnader i Norge av beskaffenhet att påverka den där bedrivna svenska renskötseln. I de fall som hittills förevarit har detta tydligen inte varit självklart.

Jag vill inte ställa annat yrkande än utskottet, men jag instämmer i utskottets förhoppning att genom den uppmärksamhet som riktats på frågan det nu kommer att ske en förbättring.

På s. 12 i utskottsutlåtandet hänvisas till utskottets utlåtande nr 36 s. 11, som uppstår kammarkollegiets remissvar med anledning av denna motion och den motion som behandlas i nästkommande utlåtande. Kammarkollegiet anför: »Därest mark, som hittills varit tillgänglig för renskötseln, av en eller annan orsak måste undandragas rennaringen, utgör detta enligt svensk rätt icke i första hand intrång i viss lappby eller vissa renskötande lappar tillkommande enskilda rättigheter utan en skada å näringen som sådan, för vilken skada ersättning, därest sådan skall utgå, tillföres statens lappfond. Det är då självklart att renskötselns intressen bevakas av lappväsendets befattningshavare eller av kammarkollegiet, vare sig undantagandet av mark sker med tillämpning av 5 § renbeteslagen eller jämlikt tvångsregler i speciallagstiftning.»

När man läser detta yttrande får man en känsla av att kammarkollegiet verkligen har gamla anor. Man tycker sig höra suset från Vasatiden. Modern svensk rätt har inte denna gammaldags »höghetsbetonade» syn på lapparna. Jag vill understryka detta eftersom kammarkollegiets yttrande inger en känsla av att lapparna skulle inta en särställning och behöva särskilda förmyndare. Detta vill jag starkt protestera emot.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av motioner angående rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I tredje lagutskottets utlåtande nr 36 som behandlar frågan om rättegångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen redovisas en del yttranden som närmare bör belysas.

Kammarkollegiet anför bland annat följande: »Därest mark, som hittills varit tillgänglig för renskötsel, av en eller annan orsak måste undandragas rennaringen, utgör detta enligt svensk rätt icke i första hand intrång i viss lappby eller vissa renskötande lappar tillkommande enskilda rättigheter utan en skada å näringen som sådan, för vilken skada ersättning, därest sådan skall utgå, tillföres statens lappfond. Det är då självklart att renskötselns intressen bevakas av lappväsendets befattningshavare eller av kammarkollegiet.» I fortsättningen säges: »Väl kunna de renskötande lapparna ha att vid för rättning enligt gruvlagen på egen bekostnad tillvarataga egna rättigheter.»

Interpellation ang. de nya avdelningarna i parodontologi vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö

Om man antager att en renägare som har ett tusental renar lider intrång i sin näring genom ett gruvföretags tillblivelse i form av förstört fiske eller ökade bevakningskostnader är det uppenbart att han bör kunna få en ersättning för den förlust han lider. Sådana anspråk har ofta större betydelse än rena markfrågor.

På egen bekostnad kan han givetvis få sina intressen tillvaratagna, men det måste vara i högsta grad otillfredsställande att han, då skadan orsakas av utomstående intressen, själv måste stå för kostnaderna för att bevaka sina rättigheter. Det är uppenbart att dessa kostnader liksom i expropriationsmål bör betalas av den som orsakar skadan eller intrånget.

Kammarkollegiet anför att renskötselns intressen bevakas av lappväsendets befattningshavare eller kammarkollegiet, men jag tror att denna överhetsbetonade syn på »lapparna» snarast bör revideras och att de i likhet med andra medborgare bör få möjlighet att på likvärdiga villkor bevaka sina ekonomiska intressen.

Det är en liten grupp människor det här rör sig om, men de bör ha samma förutsättningar som andra medborgare att bevaka sin rätt. Det finns ingen anledning att de inte skall ha möjligheter till fullt rättsskydd i sådana fall då de lider intrång i sina rättigheter.

Sedan motionerna i denna fråga väckts har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för justitiedepartementet att tillkalla sakkunniga som skulle verkställa en allmän översyn av gruvlagstiftningen, och därvid nämnes även samernas intressen av att rennäringens krav blir beaktade.

Då en översyn alltså skall komma till stånd och motionernas syfte därvid kan beräknas bli tillgodosett har jag, herr talman, inte något yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Interpellation ang. de nya avdelningarna i parodontologi vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö

Ordet lämnades på begäran till

Herr von FRIESEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Parodontologien har i tandläkarutbildningen tidigare hört under ämnet tandkirurgi. Av de vid envar av tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö inrättade laboratorstjänsterna, vilka icke haft något bestämt ämnesområde, har vid båda lärosätena en laboratorstjänst placerats vid de respektive tandkirurgiska avdelningarna med uppgift att bistå professorn med undervisningen i parodontologi. Då riksdagen år 1962 anvisade medel för den nya tandläkarhögskolan i Umeå valde man där en annan väg och skilde ut parodontologien som ett från tandkirurgien fristående ämne. En självständig laboratur omfattande detta ämne inrättades.

Vid behandlingen av anslagen till tandläkarhögskolorna i våras uttalade statsutskottet (utl. 61 s. 39) i anledning av väckta motioner, att utskottet icke hade något att erinra mot att parodontologien även vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö gjordes till ett självständigt ämnesområde och att Kungl. Maj:t vidtog de åtgärder i sådant syfte som kunde befinnas påkallade och lämpliga.

I anledning härav vidtog Kungl. Maj:t den åtgärden att i regleringsbrevet angående anslagen för innevarande budgetår till högre undervisning och forskning av den 28 juni 1963 den förändringen gjordes i förhållande till vad gällt under tidigare år att de obetecknade laboratorstjänster, som tidigare år angivits skola vara placerade vid tandkirurgiska avdelningarna vid respektive högskola i Stockholm och Malmö, i stället angavs skola vara placerade vid avdelningarna för parodontologi. Vidare

Interpellation ang. verkställda undersökningar av arbetskraftbehovet i skogsbruket

angavs att innehavaren av den självständiga laboratorstjänsten vid avdelningen för parodontologi skall vara leddamot i lärarkollegiet. Universitetskanslern skulle ha att meddela de beslut om omfördelning av personal, som inrättande av nämnda avdelningar för parodontologi föranledde.

Dessa åtgärder synes ha företagits utan närmare utredning och utan samråd med de ämneslärare i tandkirurgi som dittills företrätt ämnet. Åtskilliga administrativa problem har på grund härav uppkommit särskilt vad gäller personalfrågorna. Ingen som helst utredning om de nya avdelningarnas resurser förelåg, och cheferna fick höra talas om saken först då de återkom efter sommarferierna. Vidare är att märka att forskningsprogrammen lagts upp med hänsyn till ett odelat ämnesområde.

Vad gäller Stockholms högskolan kan den nu befintliga ordinarie laborator, som tidigare varit placerad vid tandkirurgiska avdelningen för att biträda vid undervisningen i parodontologi och vilken nu placerats vid den nya fristående avdelningen för parodontologi, ej vara den självständiga laborator, som enligt regleringsbrevet skall ha säte i lärarkollegiet som representant för ämnet. Han har nämligen icke tillsatts som lärare i parodontologi och hans kompetens för en lärartjänst i detta ämne har aldrig prövats. Uppenbart är att den laboratur, som skall vara cheftjänst vid en fristående avdelning för parodontologi, måste ledigförklaras i vanlig ordning och de sökande underkastas föreskrivet sakkunnigförfarande. Riksdagen har emellertid icke anvisat medel för en sådan ny tjänst. Skall nya tjänster inrättas, torde böra övervägas huruvida icke dessa borde få karaktär av professurer. En övergång till den nya ordningen skulle därigenom underlättas. Det skulle då bli tillfälle för den nuvarande läraren i tandkirurgi, vilken hittills representerat även parodon-

tologien, att på brukligt sätt välja vilken del av professurens uppdelade ämnesområde han önskar behålla.

Det synes mot bakgrund av det anförda kunna ifrågasättas om besluten att redan i regleringsbrevet inrätta fristående parodontologiska avdelningar vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö var sådana »påkallade och lämpliga åtgärder» som riksdagen uppdragit åt Kungl. Maj:t att företaga. I vart fall har det hittills icke visat sig möjligt att i praktiken effektuera dessa beslut. Det oklara tillstånd, som härigenom uppkommer, har ofördelaktiga återverkningar på tandläkarutbildningen.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att rikta följande fråga till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet:

Kan herr statsrådet lämna kammaren en närmare redogörelse för hur det är avsett att de nya avdelningarna i parodontologi vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö skall inrättas och ledas?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. verkställda undersökningar av arbetskraftsbehovet i skogsbruket

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! För kort tid sedan offentliggjorde arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut resultatet av en undersökning rörande arbetskraftsbehovet i skogsbruket fram till år 1970. Enligt denna prognos skulle 50 000 man friställas, vilket innebär att varannan skogsarbetare i Norrland och var tredje skogsarbetare i södra Sverige skulle bli övertalig under nämnda tid. Helt naturligt har den publicerade undersök-

Interpellation ang. verkställda undersökningar av arbetskraftbehovet i skogsbruket

ningen väckt både förvåning och oro såväl bland de direkt berörda som bland den övriga befolkningen inom skogsbruksbygderna.

I dagarna har emellertid skogsgruppen inom jordbruksutredningen lämnat ett betänkande angående arbetskraftsbehovet inom skogsbruket under den närmaste 10-årsperioden. Denna arbetsgrupp har kommit fram till siffror som väsentligt avviker från dem som arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut redovisat.

Inför dessa skilda slutsatser är det berättigat att ställa frågan, vilket material arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut använt för att komma fram till de redovisade slutsatserna. Eftersom arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut måste vara medvetet om skogsgruppens arbete, framstår det som högst egendomligt att det igångsattes en särskild undersökning vid sidan om skogsgruppen och att det preliminära resultatet offentliggjordes några dagar innan skogsgruppen framlägger sitt betänkande.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet rikta följande frågor:

Av vilken anledning har arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut vid sidan av skogsgruppen inom jordbruksutredningen gjort en särskild undersökning av arbetskraftsbehovet i skogsbruket för tiden fram till 1970?

Vill herr statsrådet lämna en redovisning för materialet i arbetsmarknadsstyrelsens undersökning och grunderna för undersökningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.34.

In fidem

Sune K. Johansson